

ZEMTURIŠ

LATGALES NOVADA NEDĒĻAS LAIKKRAKSTS

Nr. 15 (60)

1996. GADA 26. APRĪLIS

CENA 5 SANTĪMI

VĪNI IEDEDZA TREŠO ZVAIGZNI

Šodien atskatāmies uz svarīgu notikumu Latgales un visas Latvijas vēsturē — 79. gadadienu, kopš Rēzeknē tika sasaukts Latgales kongress, kurā runāja garīdznieks J.

Rancāns, jurists J. Pabērzs un citi, abi savu runu noslēgumā ierosināja izstāties no Vitebskas guberņas sastāva un apvienoties ar Vidzemes un Kurzemes latviešiem, nodrošinot

zināmu patstāvību šim apgabalam, ņemot vērā tā īpatnības valodas, pārvaldes un saimnieciskajā ziņā. Šī ideja tika apstiprināta vienā no svarīgākajiem kongresa lēmumiem,

kuru pavisam bija astoņi. Ievēlēja Latgales Zemes padomi.

Kongress noslēdzās nākamajā dienā, 27. aprīlī, tā galvenais nopelns bija trešās spožās zvaigznes iedegšana Latvijas valsts ģerbonī, Tēvzemes un Brīvības simbolā valsts galvaspilsētas centrā, visas mūsu tautas svētumā.

Šī kongresa svarīgākā lēmuma — par apvienošanos ar pārējo Latviju — 2. pantā teikts, ka Latgale patur patstāvību pašnoteikšanās tiesības valodas, ticības, baznīcas, skolu, saimniecības, kā arī zemes lietās.

Priekšlikumu apvienoties ar Latviju kongresa dalībnieki uzņēma dažādi, kā jau tas raksturīgs Latgalei, bija gan tā dedzīgi piekritēji, gan tikpat dedzīgi pretinieki. Pēc diezgan asām debatēm, kā savās atmiņās «Latgales kongresa atcerei» rakstīja tā dalībnieks biskaps Jāzeps Rancāns, balsošanā par apvienošanos bija vairākums.

Attēlā: Latgales 1917. gada 26. aprīļa kongresa dalībnieki, viņu vidū Z. Meierovics, A. Švirks, J. Pabērzs, J. Velkme, A. Bojārs, Rampāns, V. Krops, Strods, P. Laizāns, Z. Zālītis, N. Rancāns, J. Krakops, F. Obšteins, F. Trasuns, A. Laizāns, Z. Rubuļš, F. Greiņš, P. Lazdāns, J. Kindzuļš, K. Skrinda, J. Rancāns, Džeriņš, bazn. Kangars, V. Barkāns, A. Laurinovičs, V. Seile u. c.

HRONIKA

◆ 22. aprīlī Sakstagola pogostā plaši atzīmēta šeit 1871. godā dzimušā priestera Feliksa Boeslava Laizāna 125. godadina. Viņam laiceigajā dorbā nūvodnieki pateicās par milzeņu iguldējumu folkloras vākšanā, bet goreigajā — par dorbu ticeigū draudzēs. F. B. Laizāns myra 1931. gada 17. jūli Bēbenē.

◆ 1936. gada 22. aprīlī Jaunaglonā, Nabadzeigō Jezus Bārna mōsu klūsterī pyrmū reizi divas latvītes salyka myuža sūlējumū.

◆ 24. aprīlī apritēja 75 godi, kūpš Rēzeknē nūtyka pyrmais zemņiku kongress (1921), veļteits agrarajai reformai. Ap šū pošu laiku — 26. aprīlī — taipat Rēzeknē sanōce vyspōr pyrmais latgališu kongress, kurs pijēme lāmumu apsavīnōt ar vysu Latveju.

◆ Pyrms 70 godim (1926) 25. aprīlī nūdybynōts Latgolas atmūdas laika darbinika Franča Trasuna fonds, F. Trasuna nōves dina — 6. aprēļš.

◆ 1246. gada 26. aprīlī pāvests Inocents IV aicynōja vysus klūsteru abatus un priorus zidōt grōmotas Livonijas un Igaunijas jaunajom baznīcom. Šymā pošā dinā pyrms 75 godim (1931) Reigas radio pyrmū reizi nu sv. Jākuba katedrales pōr-raidēja katōļu divkolpōjumu, divas reizes mēnesī tū darēja leidz 1940. godam.

«Tāvu zemes kalendars»

LZS, KDS, LDP DEPUTĀTU FRAKCIJAS DARBS LATVIJAS REPUBLIKAS 6. SAEIMAS ZIEMAS SESIJĀ

Pārskatā par LZS, KDS, LDP deputātu frakcijas (turpmāk tekstā — frakcija) darbu Latvijas Republikas 6. Saeimas ziemas sesijā sniegta informācija par laika posmu no 1996. gada 26. janvāra LZS kongresa līdz š. g. 16. aprīlim.

Frakcijas darbs sadalāms divās daļās, pirmkārt, piedalīšanās Saeimas darbā un frakcijas likumdošanas iniciatīvas, otrkārt, frakcijas loma un viedoklis par MK Noteikumiem, kas pieņemti Satversmes 81. panta kārtībā.

Frakcijas sēdes un izskatītie jautājumi.

Šajā laika posmā ir notikušas 16 kārtējās frakcijas sēdes. Īpaši būtu atzīmējami šādi izskatītie darba kārtības jautājumi:

- ar Latvijas Republikas Zemessardzi saistītie jautājumi;
- selekcijas staciju privatizācijas problēmas;
- zemes reforma pilsētās;
- a/s «Latvenergo» privatizācija;
- Izglītības likumprojekts;
- administratīvi teritoriālā reforma Latvijā;
- par pārstāvību Nacionālajā Radio

un TV padomē;

- valsts budžets, pašvaldību budžeti, pašvaldību finansu izlīdzināšana;

— par Latvijas Republikas pilsonības piešķiršanu poļiem;

— jautājumi ministriem (satiksmes nodrošināšana lauku rajonos, invalīdu pārvadājumi, selekcijas staciju privatizācija, atsevišķu dzelzceļa līniju likvidācija).

Frakcijas sēdēs izskatītas LZS kongresa rezolūcijas un Centrālās valdes pieņemtie lēmumi.

Saeimā apspriežamie likumprojekti. Likumdošanas process lēns.

Lauksaimniecības likums — sagatavots un iesniegts 2. lasījumam.

LZS CP LĒMUMS PAR ADMINISTRATĪVI TERITORIĀLO REFORMU

Nenoliedzot Latvijas Republikas pašvaldību administratīvi teritoriālās reformas nepieciešamību, LZS

padome atgādina, ka reformas pamatā ir jābūt diviem pamatnosacījumiem:

a) precīzi noteikts un ekonomiski pamatots tās izdevīgums valstij un konkrētas teritorijas iedzīvotājiem;

b) Eiropas vietējo pašvaldību hartai; uzskata, ka reforma nedrīkst būt politisko partiju un varas struktūru instruments varas sadalē, pārdalē un reformas lietderīgums ir argumentēti jāpierāda pašvaldībām un iedzīvotājiem, noraidot diktāta metožu pielietošanu.

Pastāv uz to, ka pirms reformas vispārējās uzsākšanas jāpabeidz:

— zemes reforma laukos un pilsētās,

— denacionalizācija, jāsakārto:

— pašvaldību un valsts funkciju noteikšana;

— ilglaicīgi nemainīgi pašvaldību budžeta izveidošanas principi, tajā skaitā stabili nodokļu atskaitījumi;

— pašvaldību vēlēšanu kārtība.

Nepārdomāta, sasteigta un iedzīvotājiem neizprotama administratīvi teritoriālā reforma kļūs par iemeslu lauku kā nacionālas kultūrvides pilnīgai sagraušanai.

Sagatavoja:
A. JAUNKĻAVIŅŠ un
K. ALBĒRGS

PATEICĪBA

Par morālu un materiālu atbalstīšanu «Zemtura» izdevējs un redakolēģija pateicās:

* Preiļu rajona galvenās bibliotēkas vadītājam Inārijam Batarāgajam,

* Aloizam Čačam, Grand Rapidos, ASV.

MĀKSLAS DIENAS — '96

Tās oficiāli iesākās ar 15. aprīli, pirmdienu, un turpināsies līdz 15. maijam. Par lielākiem un mazākiem notikumiem stāstīs «Zemturis» savās lappusēs. Iesākumā piedāvājam Pēteru Gleizdāna rakstu šī numura 3. lappusē par Rēzeknes mākslas koledžas skolotājiem pasākumiem. Skola — audzēki un pasniedzēji — uzņēmusies galveno lomu Mākslas dienu rīkošanā novadā.

Attēlā: darbi no Krāslavas mūzikas skolas 35 gadu jubilejai veltītās izstādes; kreisajā augšējā stūrī — Dignas Moldovskas gobelēns un starp servīzes traukiem —

Maritas Vorinko unikālā vāze «Ceļš». Vēl redakcijas portfelī ir manuskripts par šīs skolas audzēkņu radošo patstāvīgo darbu, kā arī apceres no citām vietām, kur skatītājiem būs izdevība tikties ar māksliniekiem un vērtēt viņu veikumu.

AIZVADĪTAIS. 1995., bija mūsu novada lielāka gara gaismas neseja drukas aizlieguma periodā — Andryva Jūrdža 150. dzimšanas dienas piemiņas gads, un novembrī, kad 25 ar roku rakstīto grāmatu autora, dzejnieka un atdzejotāja, tulkotāja un folkloras vācēja veikumu vērtēja dzimtajā Naurēnu pusē, plašs sarīkojums notika Rīgā, «Māmuļā». Jāzepa Danovska fotoattēlā pirmajā rindā A. Jūrdža mazdēls Jānis Cibulskis un Ludzas kultūras centra direktors Pēteris Baiža, otrajā — A. Jūrdža mazmazdēls Roberts Jūrdžs ar dzīvesbiedri.

VAKAR

Rēzeknes Augstskolā Baltu filoloģijas katedra rīkoja zinātnisku konferenci «Latgaliešu literatūras un literārās (rakstu) valodas izpētes problēmas».

J. ELKSNIS: «Konferencē par garīgo dziesmu fenomenu Latgalē 18. un 19. gadsimtos runāja Skaidrite Kalvāne, folkloristu darba formas Latgalē 19. gadsimta otrajā pusē

apskatīja Angelika Juško, par Naaizmērstules teiku un nostāstu žanrisko specifiku stāstīja Anna Sidarāne, bet karnevalizāciju Pūrmališa novelistikā — Olga Šibanova, par Jāni Gorsvānu un viņa novelēm — Sanita Lazdiņa.

Pēcpusdienā Līga Cīrša uzstājās ar priekšlasījumu par biogrāfiskajām iezīmēm A. Stankeviča un J. Laganovska stāstos, Sandra Bernāne — ģeometrisku zīmju semantiku Annas Rancānes dzejā, bet Ilga Muizniece pakāvējas pie sensuālajām spēlēm O. Kūkoja dzejoļu krājumā «Milesteiba, Lelais Lipu kolns». Oskars Seiksts savu apceri bija veltījis novītatēm latgaliešu dzejā, Boriss Jarinovskis — latīņu valodas nozīmei humanitārajā izglītībā. Šo dienas cēlienu noslēdza Vidmanta Kuprēviča no Viļņas uzstāšanās par

latviešu valodas vārdiem XIX gadsimta anonīmā lietuviešu (austrummaugštaišu) — poļu valodas vārdnīcas rokraksta reģistrā.

Noslēguma cēlienā, pievakarē, pēc tam, kad Inese Kristovska bija pastāstījusi par vietniekvārdiem 19. gs. latgaliešu gramatikā, ar saviem sacerējiem uzstājās viesi no Rīgas — Lilija Jurgīte iepazīstināja ar personvārdiem O. Rupaņa romānā «Tauta grib dzīvot», Antons Braidaks — latgaliešu jaunās ortogrāfijas lingvistiskajiem pamatiem, Anna Stafeca — neizmantojamajām iespējām latgaliešu rakstu valodas normēšanā, leksiku; turpinājumu par šo tematu ar uzsvāru uz morfoloģiju izdarīja Lidija Leikuma.

Konference augstskolā noslēdzās ar studentu teātra izrādi».

PRIVĀTSLUDINĀJUMI «ZEMTURĪ» — BEZ MAKSAS

REDKOLĒGIJA: Valija Berkina – Jēkabpils, Jānis Elksnis – Latgales Kultūras centra izdevniecība, Pēteris Gleizdāns – Rēzekne, Jānis Kokins – Daugavpils, Anita Petkune – Krāslava, Antons Rancāns – Preiļi, Antons Slišāns – Balvi, Viktors Trojanovskis – Ludza, Pēteris Zeile – Rīga, Jānis Žugovs – Rīga, ārzemju biroja vadītājs – Alberts Spoģis Minsterē.

SENAJĀ STUDENTIJAS CENTRĀ

SANDERS LĪVAKS

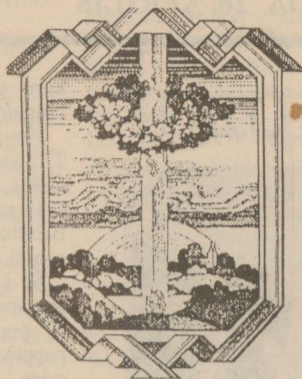
Esmu students no Tartu universitātes, tas pats, kurš 7. augustā apmeklēja Rēzekni. Beidzot varu Jums nosūtīt sava raksta kopiju, ko solījus uzrakstīt, lai igauņus iepazīstinātu ar latgaļu literāro valodu.

10. augustā laikraksta «Postimees» kultūras dzīves redakcijai iesniedzu rakstu astoņu lappušu apjomā — tā ir viena no lielākajām Igaunijas avīzēm, iznāk latru dienu un tiek izdota Tartu. Pēc trim mēnešiem saņīnātā veidā mans raksts ieraudzīja dienas gaismu — tika publicēts. Diemžēl, izlaiduši daudz faktu (lielāko tiesu personvārdus, virsrakstus un datus), kuri neinteresējot parastu lasītāju.

KEEL

Latgalītest ja nende keelest

Maailmas pole harv, et ūhel rahvuskeel on kaks vōi enam kirja-keel. Igaūks erīneva murdetaus-

kasutatakse rohkem. Kōik koda-nikud ōpivad koolis mōlema keelekuju. Seevastu mōrdvalased iaguneksid ōrēkui kaheks eri

Nesen «Postimees» publicēja manus ungāru XX gadsimta dzejnieka Atilas

Jožefa dzejoļu tulkojumus un rakstu par viņu, kā arī trīs manis paša sonētus.

Kiirpilk naabrite kirjamurdele

Latgalid ei ole omaette rahvus, vaid ūlemlāti murret kōnele-vad katoliklased. Neid iseloomus-tab hāsti (nagu setusid ja vōrukesi) Toomas Põlvi teemin «subnatsi-

oon» kōrv: te hu vasta neva tanuo Talli L Altn mää piiri nim tiak: aast: Ven *bs

gi, ehkki ta oli enne sōda jagatud neljaks ringkonnaks (*novads*), millest Latgalei oli vōrdlemisi lai autonomia, sh. ōigus kasutada koolides ja asjaajamises oma kir-

Latgales esimen Tsaarivalitsus kee Leeduski avaldad tekste. Tollaal trū set 'ust n

Tartu universitatē latviešu valodu māca somugru valodu katedrā, reizi nedēļā lekcijas lasa igauņu filoloģijas studente Agāte Stīpniece, jo pastāvīga lektora pagaidām nav. Starp studentiem ir arī tādi somi, kuri par notikumiem Latvijā interesējas pat vairāk, nekā mēs, igauņi.

Ja saņemšu stipendiju, tad studijas turpināšu Somijā, Juvjakjūlas universitatē, kur strādā ievērojams senugāru literatūras pazinējs Tuomo Lahdelma.

Mans raksts «Postimees» publicēts 1995. gada 9. novembrī (259 (1459) numurā) 15. lappusē. Latviski tā virsrakstu varētu tulkot tā: «Acu uzmanības kaimiņu literārajam dialektam».

Mana adrese: Sanders Līvaks, Moissavāhe 62—28. EE 2487 Tartu. Vēlu sekmes Jums un Jūsu tautai!»

Tartu universitatē, kuru mēs pazīstam kā senu studentijas centru un kur savā laikā mācījušies daudzi Latvijas un Latgales apgaismotāji, dižgari, students S. Līvaks atsaucas uz slāvistu interlingvistu Aleksandru Dulitšenko, kurš ieviesis «literārās mikrovalodas» terminu, pie tādām pieskaitāma latgaļu valoda, kurā cilvēki runājuši plašā apvidū pie Daugavas un Aiviekstes līdz pat senajai igauņu robežai. Autors sirsnīgi runā par mūsu novadu, laikraksta lasītājiem pastāsta par tā vēsturi dažādajos laikposmos, par latgaliskās izrunas un rakstības īpatnībām, par Gustava Manteifeļa un citu ievērojamu latgaļu saikni ar Tartu.

P. ZARIŅŠ ZYRGU POSTS UN STACIJAS

Lelōki posta ceļi pyrms dzeļzeļa topšonas ir mynami Reigas—Daugavpils—Vitebskas, Pīterpils—Varšavas un Reigas—Pleskavas, kuru molōs apmāram pēc kotrim 21 km (20 verstes) ir vēl sastūpamas myura posta nomu atlikas.

Vīnu nu taidom varam redzēt klēt pilyktajā attālā, tys atsarūn 21 kilometri nu Daugavpils Reigas vērzīni, uzkolnā pretim skaištajam Koša azaram — Leiksnā. Ceļtne byuvāta nu kīgelim ar ļūti

stypu kaļka javas maisējumu un ar pustāstim akmiņu blokim pamatūs. Skaisti bejuse veidōta un figurom rūtōta ikšpuse, kur natryukst arī marmora plōkšņu. Saukta par Kirupes postu, atsarūn apmāram pusōtra kilometra attōlumā nu bejušōs Kirupes muižas. Attālā radzami rūtaļniki ir Leiksnas pamatskūlas vacōkūs klašu audzēkni, kuri pēc vēsturiskō stōta nūsaklauseišonōs tai atsasveicynōja nu šōs ceļtnis.

Apmāram taidā pošā attōlumā, respektīvi 21 kilometra, radzami arī cyti bejuši zyrgu posta nomī, tikai mozōk nūpūsteiti, tymūs breivōs Latvijas valsts sōkumā tyka irēikōtas pagaidu pamatskūlas. Vīna nu tōm ir

Vasiļovas (21 km nu Daugavpils) pusmūižā, ūtra — Cauņu cīmā natōli nu Rušyūnu (Aglonas) dzeļzeļa stacijas Rēzeknes-Daugavpils šosejas molōs. Šūs ceļtnu vacums gryūši nūsokoms, varbyut rēkinoms dažūs godu symtūs.

Posts nu vīnas stacijas uz ūtru pōrvodōts ar zyrgu pajūgim. Diveju voi treju zyrgu iyyugūs ar pi lūka voi iyyukša pisitīm zvānenim. Šymūs pošūs pajūgūs pōrvodōti arī svoreigi braucēji — valsts voi pošvaldeibu irēdņi, cyti. Posta syutējumi nu šejnes tōļōk izvodōti pa lauku, voi, kai zemniki saukuši, muižu celim uz muižu un pogostu nūdaļom.

Postu uzturēja atteiceigu nūvodu zemniki.

«Dzeive», 1967. goda 25. marts

DAINIS MJARTĀNS

LATGALI KRĪVEJĀ UN SIBIREJĀ

Gryūša ir bejuse myusu, latgaļu pagōtne. Padūmju okupācijas laikā latgali dzeivōja bez sovas vēstures. Arī Latvijas PSR izgleiteibas ministrijas apstyprynōtajōs vēstures un literatūras grōmotōs latgali beja atstōti bez sovas vēstures, bez sovas literatūras. Šei situācija nav arī uzaglobōjusis myusdinōs, gon trymdas školōs, gon arī Latvijā, Latgolas atškireigais vēsturiskais gōjums teik apskateits minimāli, jeb vinkōrši izlaists. Tys kōrteju reizi nūrōda uz tū, cik augstōs dūmōs par Latgolū un tōs idzeivōtōjim ir myusu vodūši tautiši ūtrpus Aiviekstes. Latgalim kōrteju reizi jōryupejas pošim par sevi, jo tauta, kas aizmērst voi napazeist sovu vēsturi, ir padūta būjā ejai.

Lascitōjim pīdōvoju ipasazeitis ar nalelu epizodī nu myusu skaudrōs vēstures gōjuma, par latgalim, kas laika gaitā izceļōja uz Kriveju un tōlajim Sibīrijas apgobolim.

Zemes tryukuma dēļ latgali jau 19. godu symtā sōka izceļōt uz Kriveju, lelōkū tisu apmatūtīs Sibīrijā. Cariskōs Krivejas valdeiba ar 100 — 150 rublim atbaļsteja kotru

šaidu kolonistu saimi. Zamō saimniecibas un dzeives leimeņa dēļ nu Latgolas storp 1895 — 1902 godu izceļōja ap 68000 idzeivōtōju. Tīm jīpiskaita ap 10000 latgaļu, kas jau pyrms 1914. goda pelnējōs kai strōdniki Sibīrijas dzeļzeļa byudorbūs. 1932. godā Krivejā vēl dzeivōja ap 60000 latgaļu, nu tīm 15000 Ļepingradā.

Lai gon latgaļu izceļōtōji izkleida pa vysu plašu Kriveju, vairums tūmār devēs uz Sibīrijas plašumim. Daži nu tīm, navarādami panest svešumu un atškireigūs dobas apstōkļus, atsagrizē atpakaļ cīma nabadzeibā. Vairōkums apsamete uz pastōveigu dzeivi, it īpaši tī, kuri beja isarodušīs ar vysom saimem. Sovā storpā latgali uzturēja sakarus, dorbōjōs latgaļu prese. Vodūtīs nu Sibīrijas latgaļu žurnala «Ceīpas Karūgs», kas izgōja nu 1933. — 1937. godam, latgaļu kulturvēsturniks M. Bukšs ir aprakstējis Sibīrijā daudzynōtūs latgaļu uzvōrdus.

Kū par latgalim rakstēja padūmju oficiāli organi? Isaskateisimis svareigōkajūs pamatfaktūs par vystōlōk uz austrumim izklaideitōs un skaitliski mōžmōs latgaļu tautas genocīdu, kas jīmī nu PSRS oficiālajim olūtīm:

1. 1929. goda Padūmju enciklopedijā ir losoms, ka Krivejā dzeivōjūt 20000 latgaļu, kuru vajadzēibas apkolpojūt 10 latgaļu školās, tūs vajadzēibom teikūt sagatavōti arī skolōtōji; jīm iznōkūt arī latgaļu avīze.

2. 1938. g. enciklopedijā atrūnamas ziņas, ka Latvijas austrumu daļā dzeivōjūt 400000 latgaļu, kurim asūte sova patstōveiga volūda un navys latvišu volūdas dialekts.

3. Bet jau 1953. g. enciklopedijā, t. i., tikai 15 godu vālōk, losom, ka latgali asūt latviši, kurim pagōtnē (!) asūt bejušas dažas volūdas un kulturas atškireibas.

Taitod jau 1953. godā Padūmju Savineibā latgali izsludynōti kai naeksistējūši.

Šymā gadējumā tys jōsaprūt, ka latgali asimilāti nu latvišim, kai arī pōrkrivōti, jeb nubendāti Stalina koncentrācijas nūmetnes. Stalina laikā veiktōs tautu iznycynōšonas politikas rezultātā aizligts tyka arī latgaļu žurnals «Ceīpas Karūgs», kai arī izdevniecība «Prometejs». Jamūt vārā uz Kriveju izceļōjušū latgaļu skaitu, nōkas konstatēt, ka Latvija zaudēja vairōk nakai 60000 idzeivōtōju, mēs 60000 myusu tautas daļai pīdarūšūs...

FRANCIS USĀNS

NULLE PROFILĀ

Tā nosaukta 1995. gadā SIA «Elmono» izdotā un valsts uzņēmumā «Poligrāfists» saliktā un krāšņi iespiestā kabatas formāta grāmatīņa A. Aleka mākslinieciskajā aparātē E. Usānes zīmējumiem, kura izveidota no grūtājiem un tik iespaidīgajiem superisprozas «gabaliņiem», kuru jēdzieniskā ietilpība tieši proporcionāla to garumam (isumam) — aforismu krājums.

F. Usāns dzīvo Rīgā, Daugavgrīvas ielā un ir viens no tiem, kuri nevar nerakstīt. Ka tas tā, varat spriest no šiem nedaudzajiem izvilkumiem no grāmatīņas (bet visu vienkopus redzēsiet, ja nulli paņemsiet grāmatu veikalā un pagriezīsiet profilā, atvērsiet). Lūk, ko viņš saka par sevi: «Tieksme nofiksēt domu, uzticēt savas izjūtas papīra lapai man bija neatvairāma jau kopš jaunības. Ar laiku izteiksme kļuva lakoniska, redzējums, cituprāt, savdabīgs. Kad bija sakrājušies vairāki bloknoti ar pierakstiem, aizsūtīju dažas atziņas «Dadzim». Andrejs Skailis tās publicēja un mudināja sūtīt vēl. Tā mani aforismi ar nosaukumu «Kurmja rakumi» gadus desmit rada ceļu pie lasītāja.»

Aforismu darināšana F. Usānam ir vaļasprieks, viņa maizes profesija — inženieris elektromehāniķis, darba lauks — specmontāža. Bet tas viņam tomēr nav traucējis rakstīt arī ko garāku — humoreskas, «darboties žurnālistikā, tomēr, kā pats apzvērē,

Francis Usāns

būtībai atbilstošākais žanrs tomēr aforismi.

— Tū, kurš tikai gaida, nekās labs negaida.

— Arī grāvi iebraucis ievēro vidusceļu.

— Var jau ielīst otra ādā, tikai neizlienot no savas.

— Nulle vērtīga tikai tad, ja tā nelīn priekšā.

— Cilvēkā var mājot zvērs, tikai tam jābūt dresētām.

— Visgrūtāk uzrakstīt starp rindām

lasāmo.

— Nepieklājīgs cilvēks: neļāva paiet garām izdevībai.

— Ja tev nav ko teikt, tas jau kaut ko izsaka.

— Uz sapņiem jāraugās vaļējām acīm.

— Garīgā barība, atškīribā no miesīgās, vairojas to patērējot.

— Cilvēks visu dara pēc sava prāta, Dievs tikai pieliek punktu.

— Arī pēdējā stundiņā ir sešdesmit minūtes.

— Kas nekaiš dzīvot, ja tikai vienreiz jāmirst!

— Būsim izvēlīgi pret atstātajiem iespaidiem!

— Par laimi arī veselība var būt lipīga.

— Ir šķēršļi, kuru priekšā der noņemt cepuri.

— Vilku pārāudzīnāt ir tas pats, kas vīrusu nomazgāt.

— No sliktā tēva var izaugt labs vectēvs.

— Iespējas kļūdīties nepaliek neizmantotas.

— Ir domas, pēc kurām der izmazgāt galvu.

— Arī sevi atrodot var gadīties vilties.

— Dažu vīru vēsture pazīst labāk nekā paša sieva.

— Iespēju robežas pārkāpt ir gods.

— Nākotnei muguru nepagriezīsi.

— Dažam tieši otra jaunība ir istā.

— Pirms ielīst otra ādā, pārbaudi, vai kāds cits jau nav priekšā.

— Mundieri visvairāk skar medaļas otrā puse.

— Arī vienbērna ģimenē var izaugt trešais tēva dēls.

— Bez atļaujas drīkst ņemt tikai piemēru.

— Arī tad, kad neiet, nav jāpārtrauc iet.

ANDRIS VĒJĀNS

DEGOŠS
VULKĀNS

2. turpinājums

«*Tod reizi nūtyka,
Kai stōsta pōsoka,
Ka zvēru cīfts par demokratim palyka
Un nūsprīde nūst kotru naidū mest,
Nu vīnas bļūdas vysim ēst
Un dzeivōt taidā brōlēibā
Un saskaņōtā leidzeibā,
Ka vylki byutu lēneigi kai jāri
Un gudri ezeli kai bakalari;
Ka žurkom byutu tīsa myltūs olas rakt
Un kačim — krējumu nu pūdim lakt,
Bet cyukom dubļās vōļōtis un mugoru
pi sīnas kaseit.*

*Tod ari vylks kai eistais demokrats,
— Lai gon taidš gadejums storp vylkim
dizgon rats,—
Pat sūlējōs dēļ vuškom kryumūs mōjas
taisēt
Un lopsa — gona omotu pi vystom
praseit.»*

Tikai nu viena bēda, viena nelaime: zvēri ilgi prātoja un runāja, bet nekādi nevarēja tikt pie likuma —

«*Lai kotrys atsasaceitu nu sova
tykuma.*

Un vai Trasuna parādītie politiski, zvībuļi un žagatas nav radagabali daudziem mūsdienu oratoriem, kas sevišķi daiļrunīgi kļūst, kad iedegas televīzijas acs vai deguna galā kā alus vai šampānieša kauss sāk rēgoties radiokorespondenta mikrofonos? Roberta Tilberga pazīstamajā šaržā Francis Trasuns pats parādīts pie pulsta, labā roka kabatā, bet kreisā augstu gaisā... Viņš neslēpjas no oponentiem, viņš nevirās no salmu kūlējiem. Liekas, tieši no nule pieminētās sarkastiski atmaskojošās fabulas izlido vārdi:

«*Jyus nazīnīt jūs gora:*«*Jī runoj daudz, bet moz kū dora.*»

Francis Trasuns augstu vērtēja fabulas koncentrētību, koncentrētību; tā pielāva «tautas runu», sadzīvīsku stilu tekstā — tas to tuvināja reālajai īstenībai. Paralēli ar zvēru pasauli kļūst par savdabīgu sspoguļi, kurā cilvēks it kā no malas ierauga sevi patiesā gaismā, sadzird savu īsto balsi. Hiperbola palīdz izcelt zīmīgākās tēlu rakstura īpašības. Tās

saduras asos konfliktos. Vajadzīgs režisors, vajadzīgs tiesnesis, kas vada cīņu un izšķir sadursmes. Likuma kodekss balstās stingrā dzīves gudrībā, gadsimtos iestiprināšos morāles principos. Fabula nāk no tālas senatnes, ir teātra skatuve un tiesas zāle reizē. Dzejnieka, vārda mākslas meistara, jā, savā ziņā, pat dramaturga spalva — iedvesmai un darbam — dota vara tagadnes aktuālās problēmās iepūst mūžības dvasi. Šodienas atsevišķu nebešanu nosodījums var pacelties līdz vispārcilvēciskam kritēriju līmenim.

Francis Trasuns pašaieliedzīgā darbā un sīvas politikās cīņās bija ieguvis šo varu. Un ar to viņš rīkojās prasmīgi, taisnīgi un godīgi. Un pazemīgi — jā, jā, pat pazemīgi. Nesaprotami: lepnaiss, pašapzinīgais sakstāgalietis un pazemība? Neticami... Bet palisim viņa ievadu fabulu pirmajam izdevumam:

«*Es saceišu atklōti, ka nikod nav bejis muns nūdums nūsadorbōt ar dailū literatūru un sevišķi ar poeziju un fabulom. Vysu munu laiku, kas maņ atlyka nu omota dāreisonom, maņ aizjēme seiķi, populāri raksteni, žurnālistika un sabādriski dōrbi. Muna korstō vēlēšonōs beja paceļt Latgolas zemniku goreigi un materiāli, radeit Latgolā vaidzeigūs inteligentūs spēkus un apvīnōt latvišu tautu vīnā organismā, naōrdūt jōs ipatneibu, un ikarōt tautai breiveibu. Par patišu poetu nikod sevi naskaiteju un naskaiteju. Dēļ poezijas es naradzu pi sevis napicīšamu dōvonu — dzeivas, plaši apkerūšas fantāzijas un mōkslas ikļaut myusu volūdas skaistōs, vacōs formas ryma un rytma (— rytma un atskaņu) spulgotōs ryndōs.*»

Tiesa, turpat tālāk teikts, ka Trasunu vispār neapmierināja jaunākās ievirzes tā laika latviešu literatūrā. Bet galvenais, būtiskākais iemesls, kāpēc viņš rakstīja fabulas, bija vecumvecāis vaicājums, kas gadu desmitiem ilgi sāpēja domās un sirdī jau kopš jaunības: «Bez tō maņ gadejōs biži redzēt, kai baltiši, latviši šaiņa zūbus par latgalīšim, vaicōdami: «Kur tod jyusu literatūra?» Tys mani pamudynōja kertis pi fabulom, lai parōdeitu, ka, jo tik latgalim byus laiks un gryba, tod ari jī mōcēs izlaist pasauli na slyktōšas «ziņes un peršas». Tod es gribēju vēl pirōdeit, ka myusu volūdū ir dizgon bogōta ar vōrdim u formom, lai mes varātu iztikt bez vōrdu un formu sagrūzeišonās.»

Ilgi sūroties un iet pasaulē ar izstieptu roku, trūkuma dēļ zaudēt

lepnumu — tas nav latgaliešu dabā. Un nepavisam ne Franča raksturam tas piedienīgs būtu bijis. Viņš acīmredzot saprata, ka mums pašiem vispirms vajadzēja radīt ievērojamus literārus darbus, lai pēc tam varētu justies kā līdzīgi starp līdzīgiem.

Ar «Fabulu» parādīšanos «Letas» izdevumā Rīgā (1924) šis nodoms vismaz daļēji bija piepildīts. Tika radīti darbi, kas apvienoja visas lasītāju paaudzes. Te sirmgalvja gudrība iekļauta interesantos un jociģos notikumos, kas tik nepieciešami bērnu literatūrai. Ja citi Latgales nacionālās atmodas kustības vadītāji sevi literatūrā apliecināja jaunībā, paužot vairāk vai mazāk tradicionāli publicistiskā izteiksmē patriotiskos centienus, tad Francis Trasuns, neatlaidīgi apģūstot vārda mākslas noslēpumus un aktīvi kopā ar pārējiem domubiedriem liekot pamatus novada laicīgajai rakstniecībai, pats daiļrades procesā tomēr raženāk iekļāvās mūža otrajā pusē. Un pacelās galvas, tiesu pāri priekštečiem.

Pētījot Trasuna daiļradi, pārslu Lafontēna fabulas, Ēvalda Valtera ievadu 1985. gada izdevumam. «Lafontēnam zem saules viss ir dzīvs: visas elpojošās būtnes savstarpēji saprotas, un visi šie radījumi ir mūsu līdzgaitnieki, kuri, gluži kā mēs, dzimst, mīl, priecājas, cieš, pārdzīvo sūras nedienas un, atstājot pēcnācējus, mirst, aiznesdami savu dvēseli Visuma klēpi.» Lafontēna stils guvis pasaules slavu. Savu fabulu viņš ietērpis tik graciozi izteiksmīgā tēpā, lai šo kailo, Ezopa radīto ar cieņu varētu ievest dižajā mākslas templī. Vēlāk visas pasaules fabulisti teiksmīnieki ar Florianu un Krilovu priekšgalā ir pieņēmuši fabulai šo tēpu. Lafontēna valoda bija un palika senču mantojums, brīvi plūstoša valodiņa. Tajā ieskanas dažādi dialektismi, provinciālisti, žargonismi un seni, aizmirsti vārdi. Lafontēnā ir iemiesots drosmīgs gars. Viņš spārīgi un droši uzbrūk sava laikmeta netikumiem, ar to iemantodams daudz ienaidnieku. «Viņam jāmeklē ietekmīgas personas, kas viņa fabulas aizstāvētu.» — raksta Valters. (Bet kur aizstāvjus meklēt Trasunam?) Lafontēns — cilvēks ar jautru gallu garu, tik viegli rotaļīgu dabu — pēkšņi parāda sevi kā filozofisku domātāju ar analītisku prātu un dziļām emocijām. «Cik aizrautīgi viņš apdzied dzimto vietu, tēvzemi, ar kādu sirdsdeģmi aizstāv visu dzīvo dabu!» Viņš piešķir tai dvēseli.

Un vai Trasuns nav mācījies arī no slavenā francūža?

Franča Trasuna satīra drosmīgi vērsās pret varas dievināšanu, pret liekuļiem, ļaunajiem svētuļiem un pielīdējiem, pret viltīgu politiku un demagoģiju, tukšu plātīšanos un uzpūtību. Un te mums jāpiekrīt Bukša raksturojumam: Trasuns ir kā degošs vulkāns, viņa fabulas atgādina sprāgstvielu noliktavu. Kas gribēs tajā saredzēt īsto saturu, tas iegūs dzīvu kontaktu ar Trasuna laikmetu.

Franča Trasuna fabulas pieredzējušas trīs izdevumus. Pirmo reizi tās grāmatā parādījās vēl autora dzīves laikā — 1924. gadā. Pēc tam Vladislavs Lōcis tās izdeva Mīnhenē (1964) ar vispusīgu Miķeļa Bukša priekšvārdu un fabulista personības izvērstu raksturojumu. Augusts Eglājs trešo krājumu sastādīja 1989. gadā. Latgales Kultūras centra izdevniecība to nodeva lasītājiem 1993. gadā. Atšķirības starp šiem sējumiem nav būtiskas, arzēniece tikai greznākā tēpā ieģērbta.

Francis Trasuns blakus Pērsietim ir ievērojamākais fabulists latviešu literatūrā. Turklāt sakstāgalietis sulīgāks, lietišķāks par Pērses krasta dēlu, kas nereti it kā cīnās ar izteiksmes grūtībām. Trasuns ir atraisītāks, tāpēc daudzas viņa fabulas laiks ieskaitis pie labākajām mūsu vārda mākslā. Iespējams, ka piepildīsies šis Alberta Sprūdža paredzējums.

Dzīvās dzīves atbalsis dzirdamas arī Trasuna liriskajā dzejā. Ieskanējās arī te pa deklaratīvi patriotiskai stīgai ieskanējās jau... Bet arvien biežāk atklājās autora dvēseles pārdzīvojums, gadskārtu ritējums un mija atspoguļojās rakstītāja individuālajā skatījumā. Dzejnieks sarunājās ar sevi un ar lasītāju, pilnīgi uzticoties pēdējam, atsedzot viņam sirds sāpes, kā grēksūdzē noliekot sava likteņa smago nastu.

Ne jau tos vieglākos uzdevumus uzņēmas Trasuns. Un ne jau tuvākos mērķus sprauda. Viņš gribēja satvert gadsimtu un iekļaut tos varenā dramā. Pirmā pasaules kara dūmās un revolūciju ugunsgrēkos radās nodoms uzrakstīt lugu «Nūgrīmušo pile». Viņš gribēja kļūt par šīs Brīvības pils augšamcēlēju dzīve, politikā un vārda mākslā. Gribēja vēlreiz atbildēt uz sengadu jautājumu: kur jūsu literatūra?

Nobeigums sekos.

J. RIHTERS

NEPATIKŠANAS

Dar' man tēv(i)s pastaliņas...

Skolā iet(i) man gribas...

Par laupīšanu mūsmājās jauie «atbrīvotāju» ieliktni nelikās ne zinīs un spītīgi klusēja, jo tas bija «likuma vārdā». Ciemā valdīja priekšsēdis no vietējiem — Jakuševs, pagastu vadīja armijas jūras spēku kapteinis Trunovs, «politruks» bija Plakšins, viņš arī atbildīgais par skolas sagatavošanu jaunajam mācību gadam.

Skolā ieradāms reizē ar pirmo sniegu, spmēram ap novembra vidu. Visi bijām zemnieku bērni un pirmām kārtām vajadzēja palīdzēt vecākiem rudens darbos. Piepratām visu, kas zemniekam vajadzīgs. Pašu spēkiem tika labi aparts un sastrādāts, pēc tam arī apspēts 4 hektārus liels zemes gabals. Kā teicis Dr. K. Ulmanis: «Nekas nevar uzdēt, sazelt, uzziēdēt ne arī augļus nest, ja pa priekšu nav sēkla kaisīta». Plāvā kārtīgi nopļauts un šķūnī sastūvēts siens — barībai jauniegādātajai Pūpolai, norakti kartupeļi. Tāpat kārtīgi ziemas atpūtai bija sagatavots 8 hektārus liels zemes gabals.

Līdz skolai pa lielceļu apmēram četri kilometri, pie tā atklājās kara atstātās pēdas (tik tālu mēs agrāk netikām gājuši): vairs nebija kalēja mājas, Gražuļu mājas un aptiekas vieta rēgojās dūmeņi vien...

Skola pudzēja kā skudru pūznis. Bija atcelta ticības mācības pusstunda, kas notika rītos un kad visi pulcējās zālē rīta lūgšanai ar mācītāju un direktoru priekšgalā. Uz zāles finiera sienas, ko sarīkojums pēma nost un turpinājumā ierīkot skatuvi, bija liels Josifa Staļina portrets. Vēlāk «skolotājs» bieži cieta no zēnu trāpīgi (nejauši) raidītas bumbas. Vainīgie saņēma sodu — uz pārrunām ar jaunniecilo direktoru Ivanovu tika aicināti vecāki, kuriem vajadzēja segt iestiklošanas izdevumus un vainīgais «pumpēja» ūdeni, līdz nogāzās garšļaukus uz grīdas. Bet bumba vienmēr laikā nozuda un nebija atrodama. Tā bija vienīgā īsta futbolbumba.

Bija ieradūšies visi — mūsu teicamnieks Antons Pizelis (klases vecākais), S. Gluzīns, Struks, Paulāns, Catlāks ar māsu, Francēne, Putāne un citi, trūka tikai Stroda (Iņuks) jaunākā. Atceres sēru brīdī pie kapa kopīgas ar mums bija skolotāja Stepure, kura mūs auklējusi no dienas, kad pirmo reizi pārkāpām skolas sliekšni. Satiku vēl dažus pazīstamos — Jurāni, Zagorsku, Stikāni, abus Stīkus, citi bija jaunpieņakušie...

Skolā trūka mācību grāmatu, arī cita, nepieciešamā. Vecās grāmatas izņēma no bibliotēkas un sadedzināja. Man tas ļoti ķērās pie sirds. No degošās kaudzes neapzinīgi paņēmu dažas grāmatas no nepabeigtajiem lasīt Henrika Senkēviča kopotajiem rakstiem. «Krustneši», «Plūdi», «Pans Volodijevskis» bija lielisks poligrāfiķu darbs ar ilustrācijām, teicami nostrādājuši arī iesēji. Citu klasiķu grāmatas, veselu bagātību, atdeva ugunij...

Mācības tomēr turpinājās, neskatoties uz dažādiem traucējumiem nepatikšanām. Kādā rītā direktors trepju telpā uz sienas izlasīja: «Direktors, kam plika galvas virsa, no tālienes tā izskatās kā maza bērna...» Par «godu» rakstītājam zālē tika saaukta visa skola diktāta rakstīšanai. Kad dresētājs (fizikultūras skolotājs uzvārdā Bulovs) ieskrēja zālē, visi bija paguvuši uzrakstīt vienu vienīgu vārdu «Diktāts». Viņš kaut ko pačukstēja direktoram ausī, bet tas vienā mierā turpināja diktēt: «... Volhovas purvos un mežos tika iznīcināti...» Te diktēšanu aprāva un lika «savākt lapeles». Mēs neziņā saskatījāmies: ko tas varētu nozīmēt. «Turpināt stundas!» — skanēja pavēle un mēs, kā paklausīgi jēriņi, pazudām katrs savā klasē.

Skolotāji apspriedās, Izrādījās, ka arī viņu tualetē (sievieču) zāms uzraksts: «Krievijā pie Voronežas meitām ļoti...» Direktors izsauca «izstrebkus», politruku Plakšinu un, jau smaidīdams, izskaidroja veiklo paņēmienu pēc rokkrasta atklāt vainigo. Tas izrādījās Pēteris Gluzīns no latviešu 7. klases, kuru uzreiz apcietināja. Esot ticis VDK nagos un turpmākais viņa liktenis nav zināms.

Šo notikumu, dodoties mājup pie piestājt pie Feimankas upites patrenkāt zivis, apspriedām pamatīgāk. Zivju ķeršanā lomu palielināja izdoma un izveicība.

Nobeigums 4. lpp.

P. GLEIZDĀNS

RĒZEKNES MĀKSLINIEKI NOVADA PASĀKUMOS

Mākslas dienas — '96 Rēzeknes Mākslas koledža bija gaidītas. Ierosmes neapsīkst. Par šo dienu tuvošanos liecināja daudzi un savdabīgi pasākumi. Tā bija Republikas Kultūras ministrijas mākslas koledžu un vidusskolu (Rīgas LKM, J. Rozentāla mākslas vidusskola, Rīgas Amatu vidusskola, Liepājas LMK, Valmieras mākslas vidusskola, Daugavpils un Rēzeknes MK) audzēkņu zīmēšanas konkursa (olimpiādes) radošā aura. Republikas talantīgāko zīmētāju veiksmes apskatīt un apjūsmot var godalgoto darbu izstādē mūsu koledžā līdz 25. maijam.

Latgales topošās mākslas augstskolas studenti šo pavasari neiziet uz plašām, jauno mākslinieku iecienītām, pārsteidzošām instalācijām (ja neskaita Lieldienām veļtito objektu vestibālī, darbus vada dizaineris A. Pigožnis). Klusi un daudzsoļoši izglītojas un strādā tekstilmākslas meistardarbnīcas (vadītāja I. Linarte-Ruža) studentes. Viņu patstāvīgi veidotā gobelēnu izstādē baltajā zālē novada preses slejās gūst ievēribu un pozitīvu novērtējumu.

Studentu, audzēkņu aktualitātēs jāizdala arī starptautiskās teātru dienas priekšvakarā organizētā kompozīciju konkursa (21. 03. 96.— 09. 04. 96.) Jaunatnes teātru festivāla, kurš maijā notiks Rēzeknē četrās Eiropas tautu valodās, mākslinieciskā ietēra ideju skiču projektu klāsts.

Tēlotājmākslas specialitātes (vadītājs gleznotājs A. Zelčs) studentu aktu gleznojumu skate būs Rēzeknē, «Klondaika» salonā, koledžas

audzēkņu kursa darbu izstādē — Balvu rajona Tilžas vidusskolā, pašu jaunāko censoņu, BMS audzēkņu zīmējumi, patstāvīgo kompozīciju drošie risinājumi priecēs Rēzeknes 6. vidusskolas vienaudžus. Kā arī vēl daudzi nenosauktie autori, kuri dzīvo līdzīgs mākslas dienu celājumā idejām.

Mūsu mākslas koledžas mācību spēkiem rakssturīga rūpe par šī gada mākslas dienu norisi novadā, to apliecina iesaistīšanās konkrētos pasākumos un izstāžu atklāšana nozīmīgos novada kultūras centros Daugavpilī, Rēzeknē, Krāslavā un Rīgā.

Daugavpils pilsētas domes. Mākslas muzeja, Saules skolas (DMK) izsludinātā konkursa «Zilo ezeru zeme» mākslas darbu izstādē Daugavpilī piedalās gleznotāji A. Zelčs, O. Zvejsalnieks, J. Čiževskis, J. Igovens, akvarelisti E. Paura, J. Unda, grafiki J. Gailums un P. Gleizdāns.

Salonā «Māra» (Daugavpils, 04. 04. — 11. 05. 96.) darbojas Jāņa Undas akvareļu izstāde visā savā savdabīgajā melodiskumā.

Mākslas dienas tikama tikšanās ir ar republikā jau pazīstamiem un atzītiem latviešu nacionālajā kultūrā māksliniekiem kā profesoru Osvaldu Zvejsalnieku. Krāslavas kultūras namā 12. aprīlī atklāta gleznotāja darbu izstāde. Emocionāli spraigas gleznas ar Latgales mazpilsētu koloritu (arī dramatismu) skan kā izjustas tautas dziesmas. Profesora rokkrastā, viņa ainavas redzams aizraujošs subjektīvais un reizē ar to arī dokumentāli objektīvais. Izsmalcinātas asociāciju plūsmas

nepierasti lauž skatītāja apziņā iesīkstējušus mākslas tēlu uztveres ieradumus.

Mākslas dienu izstāžu praktiskā realizācija Rēzeknes Augstskolā dod vēlamus rezultātus, šeit savus darbus eksponē mākslas maģistri J. Igovens (gleznas) un P. Gleizdāns (zīmējumi). Bez formāliem izteiksmes līdzekļu kontrastiem viņi savos darbos rod mākslas tēlu izteiksmes kāpinājumu.

1996. gada Latgales podnieku dienu (organizētājs — Rēzeknes apriņķa podnieku studijas vadītājs, Triju Zvaigžņu ordeņa kavalieris Pēteris Ušpelis) izstādēs Maltas namā maijā piedalīsies mūsu mākslas koledžas vadošās keramiķes A. Bernāne un J. Gribuste. Šogad raksturīgi, ka turpināsies jau agrāk aizsāktie Latgales keramikas lasītājumi par tās likteņgaitām un attīstības perspektīvām. Šeit Latgales podniekiem piepūlcēsies slaveni Latvijas zinātnieki P. Zeile, M. Andersone un citi, viesi no ārvalstīm.

Mākslas dienu atklātībā esošo pasākumu skaitlisko pusi neuzsverot un nenosodot sastopamo neapmierinātību par tiem, Krāslavas keramiķi Valda Pauliņa vadībā rosību atsākuši 12.—13. aprīlī. V. Pauliņa darbnīcā cepļa kurināšanas un izpēšanas valdzinošais kārdinājums, Latgales keramiķa podnieku tirdziņš un vēl citi pasaules prieki, oficiāli atzītas kaislības jau pieteikti.

Krāslavas mūzikas skolas 35 gadu jubilejas godam jaunie mākslinieki krāslavieši, izglītojušies vidējas un augstākajās mākslas mācību iestādēs, skolā rīko savu darbu izstādi, tajā

RASMA URTĀNE

Sadeg zeme, manas sāpes
Līdz ar pērnā gada kūlu;
Veldzē, zeme, manas slāpes,
Dodot balto bērzu sulu.
Es pie tevis kā pie mātes
Vizbuļziedu korpēm brienu.
Dziedē, zeme, manas vāitis,
Atļauj apskaut tevi vienu.
Pīldi, zeme, manu sirdi
Jel ar saules gaismu siltu,
Palīdz man, zeme, dzirdi,
Atšķirt ļaunumu un viltu!
Izgaist ziema līdz ar paliem,
Līdz ar vējiem ataut rīti.
Uguns sadeg līdz ar skaliem,
Pārvērs ikdienu par mītiem.

ATSAGRĪŽŪT PI PUBLICĀTŌ

LEONARDS ERTS

IZVĒLE BEJA PAREIZA

Izlasējis avīzes «Zemturis» šo goda 22. marta numerī publicētū Daiņa Mjartāna rokstu «Vai Latgales izvēle bijusi pareiza?, kurā komentāta Bolvu rajona padūmes priekšsēdātāja Andra Kazinovska Latvijas intelligences sanāksmē Reigā debatēs sacēlotā runa, gribu pastāstīt par naatkarīgās Latvijas valsts dybnyošanas principim un nūteikumim, ikļāunūt tās sastāvā Latgolū.

1917. goda 26.—27. aprēlī (pēc vacō stīla) Rēzeknē nūtyka vēsturiskais Latgolas kongress, kurs atzyna, ka Vitebskas guberņā (Latgolā), gon Vydzemes un Kūrzemes guberņās dzeivojūši latviši ir vīna tauta un nūlēme apsavīnōtis ar Vydzemes un Kūrzemes latvišim kūpeigā valstyskā veidojumā. Šō kongresa lāmuma ūtrāis punkts burtiski skaņ šaidi: «Mes., Latgolas latviši, apsavīnōdami ar

Kūrzemes un Vydzemes latvišim, paturēsīm sovu pošvaldeību, pylnu tīseību pašnūteikšonas volūdas, tīceības, bazneicās, školū un saimsteības, kai arī zemes jautōjumā, bazneicās dareišonās pīvīnojūt pī Latgolas arī Kūrzemes un Vydzemes katolus».

Kongresā tyka ivālāta Latgolas pagaidu Zemes padūme.

Nadaudz vālōk — 1917. goda 30. jūlī — Reigā nūtykušajā vysas Latvijas apgobolu pōrstōvu kongresā nūlēme, ka Latgolai, kai Latvijas īpatnejai sastōvdaļai, pīšķirama patstōveība vītejos pašvaldeības, volūdas, školū un bazneicu lītōs.

Ir jōpīkreit A. Kazinovskim un D. Mjartānam, jo, par nūžālōšonu, nu pīmynātūs kongresu lāmumim par pošpōrvaldi un cytim jautōjumim nav nīkas sasaglobōjīs un nateik eistynōts

myusu dīnōs, jo vysa valsts vara pošlaik Latvijas republikā ir centralizāta. Izjāmums ir tikai katōļu apvīnōšonas jautōjums, kas ir atrysnōts, jo pošreiz Reigas Romas katōļu metropolijas ītvorūs vysī Latvijas katōļi apvīnōti četrōs diecēzēs: Reigas arhīdiecēze, Līpōjas, Jelgovas un Rēzeknes—Aglonas diecēze.

Runojūt par latgališu pošnūteikšonās īspējom pēc naatkarības īgyušonas pēc 1917. goda Krievijas revolucejom, munuprōt, izvēle beja pareiza — veidōt kūpeju valsti ar Kūrzemes un Vydzemes latvišim. Jamūt vārā pošreizējū Latvijas valsts demografiskū situaceju, kur laviši ir tikai 52 procenti nu vysu īdzejvōtōju skaita, Latgolas un latgališu atsadaleišona nu Latvijas valsts byutu rupa politiska kļyuda, jo latviši tod palyktu par minoritāti Latvijā. Ir naatlāideigi jōeistynoj dzeivē demokrātiska valsts pōrvaldes decentralizācija na tikai Latgolā, bet arī pōrējūs Latvijas apgobolūs.

NEPATIKŠANAS

Sākums 3. lpp.

Pa ceļam bija karbīda glabātuve, no tās spridzināšanai pudelēs «aižņēmāmies» retos gadījumos un ļoti uzmanīgi — mums vēl pietika

dažādu kalībru patronu, mīnu, granātu un citū spridzekļu.

Mājās, kā vienmēr, gaidīja siltas pusdienas, papildinātas ar rudens veltēm — gurķiem, kartupeļiem, sēnēm un citiem labumiem, piens un bieziens bija neatņemama mūsu azaida sastāvdaļa, ar gaļu bija

bēdīgi.

Kad sagatavoju mājas darbus, vilkām no paslēptuvess otro «vefīņu», klausījāmies vakara lūgšanas un citas pārraides no «aižliegtajām zonām» latviski: «... tu mums visiem piedodi...»

V. TROJANOVSKIS

LAICĪGĀS LITERATŪRAS SĀKUMS

1850. gadā nāca klajā redzamākā latgaļu laicīgās rakstniecības sākuma laikmeta pārstāvja Jezupa Macileviča «Pavujceišona...» Toreiz gan bija modē pagarāki nosaukumi: «Pawujciejszona un wysaidi sposobi dieļ zemniku Latwiszu. Lāsieja un wysajdu Gromotu Leszysku, rakstieja un īzdeve bazniejckungs Jezups Macilewiczs Wiersniks Bazniejcas Kawnatas, a Wilņā, pī kunga Marcinawska izdrukawota goda nu pīdzimszonsas Kunga Jezu Chrysta 1850».

Meikuls Apeļs savā «Latgališu literatūras vēsturē», kas izdota Rēzeknē 1935. gadā, saka, ka «Pavujceišona...» ir «neatsverams praktisku padomu un populāru pamācoši didaktisku stāstījumu krājums toreizējiem lasītājiem, kuri bija pieraduši vienīgi pie garīga satūra rakstiem».

Tiešām, 328 lappusēs, kas sadalītas 30 nodaļās, te sniegti padomi, var teikt, it visā;

lauksaimniecībā, dārkopībā, mājsaimniecībā, audzināšanā, pirmās palīdzības sniegšanā. Dotas arī elementāras zināšanas dabas zinībās un ģeogrāfijā. Viela izklāstīta notikumu, nostāstu, dialogu veidā it kā 19. gadsimta pirmajā pusē Asūnes, Dagdas, Feimaņu, Rēzeknes, Ludzas, Krāslavas, Daugavpils draudzēs. Figurē kā pozitīvi, tā negatīvi personāži, gan zemnieki, gan saimnieki. Nosodīta dzeršana, slinkums, netīklība, pārpoļošanas politika, pat dažu baznieckungu rīcība, kuri meklēja tikai personīgus labumus, nevis gādāja par ļaužu labklājību uzticētajās draudzēs. Atrodam daudz parunu un padomu, kas ņemti no toreizējās dzīves. Stāstījums vienkāršs, sirsnīgs, saistošs, tomēr latgaļu valoda nav bijusi autora stiprā puse, lai arī toreizējam lasītājam tā interesēja vismazāk. Paudz ruscismu un polonismu. Arī tas saprotams, jo tieši tā taču tor-

eiz runāja šajā apvidū (arī tagad!). Tomēr autors valodu pratis pietiekoši labi, veiksmīgi izmantojis arī tolaik valdošo Elgera ortogrāfiju. Pētniekiem šis teksts daudz var dot pat tagad. Autors centies rakstīt tā, lai pieliktu savu roku tautas kultūras celšanā. Tā bija liela drosmē.

Kas zināms par pašu J. Macileviču? Diemžēl, pagaidām gaužām maz.

Dzimis un audzis Latgalē, Asūnes un Kaunatas draudzēs strādājis par baznieckungu. Cītīgi sekojis notikumiem un norisēm plašā apkaimē. Un izdarījis gaužām skumju secinājumu: vietējie zemnieki stingri, spītīgi turas pie tēvutēvu ieradumiem itin visās dzīves jomās, jaunas vēsmas viņus neskar. Tad arī J. Macilevičs nolēmis uzrakstīt savu grāmatu, likdams pamatus latgaļu laicīgajai rakstniecībai. «Pavujceišona...» kļuvusi par izcilu mūsu tautas kultūrvēstures pieminekli.

LZ SAVIENĪBAS VADĪBA

ALFRĒDS GREISELIS, priekšsēdētājs — savienības vispārējā vadība, reprezentācija sakaros ar citām politiskajām partijām, sabiedriskajām organizācijām, dažādām struktūrām parlamentā, valdībā u. c., politiskās komisijas vadība. Specializējies pašvaldību darba jautājumos, lauksaimniecības likumdošanā.

OJĀRS BLUMBERGS, priekšsēdētāja I. vietnieks — finanšu grupas vadītājs, atbildīgs par finanšu līdzekļu meklēšanu LZS darbības nodrošinājumam, parādu dzēšanai u. c. Vada LZS tautsaimniecības komisiju.

STEFANS RĀZNA, priekšsēdētāja vietnieks — darbojas finanšu grupā, vada lauksaimniecības komisiju, speciālists lauksaimniecības ražošanas un pārstrādes jautājumos. Darbojas ar lauksaimniecību saistīto likumu izstrādes likumdošanas grupā.

ANDRIS ROZENTĀLS, priekšsēdētāja vietnieks — speciālists pašvaldību un lauksaimniecības likumdošanas jautājumos, darbojas politiskajā komisijā, atbildīgs par sakariem ar LZS vietējām nodaļām. Strādā pie LZS organizatoriskās struktūras pilnveidošanas jautājumiem.

JURIS MIKELSONS, priekšsēdētāja vietnieks — nozaru komisiju (grupu) organizācija, speciālists izglītības, zinātnes, informātikas jautājumos, strādā pie LZS biedru datu bāzes pilnveidošanas, LZS organizatoriskās sakārtošanas jautājumiem, politiskajā komisijā.

AGRIS JAUNKĻAVIŅŠ, priekšsēdētāja vietnieks — strādā pašvaldību, reģionālās attīstības un politiskajā komisijā, speciālists pašvaldību darba, lauksaimniecības likumdošanas, zemes reformas jautājumos.

ANTONIJS ZUNDA, sekretārs — Centrālās valdes un Centrālās padomes sēžu sagatavošana, darbs ar novadu un rajonu struktūrām, kongresu sagatavošana, ikdienas organizatoriski praktiskais darbs.

KĀRLIS ALBERGS, Centrālās valdes biedrs — strādā pašvaldību un reģionālās attīstības komisijā, speciālists pašvaldību un lauksaimniecības likumdošanas jautājumos.

LAIMONIS STRUJEVIČS, Centrālās valdes biedrs — strādā finanšu grupā, speciālists finanšu, ekonomikas, tranzīta jautājumos.

LEOPOLDS ZUNDA, Centrālās valdes biedrs — darbojas lauksaimniecības komisijā (priekšsēdētāja vietnieks), speciālists lauksaimniecības zinātnes jautājumos, Latgales attīstības problēmās. Strādā pie lauksaimniecības likumdošanas jautājumiem.

JĀNIS KINNA, Centrālās valdes biedrs — strādā finanšu grupā pie parādu dzēšanas jautājuma, speciālists lauksaimniecības politikas jautājumos. Strādā lauksaimniecības un politiskajā komisijā.

IVARS BĀRDIŅŠ, Centrālās valdes biedrs — strādā finanšu, tautsaimniecības, ekonomikas nozaru komisijās, speciālists biznesa jautājumos. LZS finanšu grupas sastāvā meklē līdzekļus partijas darba nodrošināšanai.

MARIJA ZELTIŅA, Centrālās valdes biedre — strādā pie izglītības un iedzīvotāju sociālās aizsardzības jautājumiem, sadarbības ar dažādām sieviešu organizācijām un kustībām Latvijā. Patērētāju interešu aizsardzības jautājumi.

EDVĪNS KALVIŅŠ, Centrālās valdes biedrs — strādā pie lauku kredīšanas jautājumiem, speciālists biznesa organizācijas jautājumos (firmas «Tehniskie partneri» prezidents).

S. ŠNEVELIS

LEĢIONĀRI

VIŅU STĀSTĪJUMI MANOS PIERAKSTOS

Dominiks Mikožāns

dzimis 1922. gada 21. novembrī Ludzas apriņķa Zvirgzdenes pagasta Muizinieku ciemā. 1941. gada augustā—septembrī iesaukts armijā un aizsūtīts uz Volhovas purviem, dienējis 19. divīzijas 42. pulkā. Piedalījies arī 1942. gada septembra kaujās. Viņa ceļi veduši pa šādām vietām: Novgoroda, Puškina Kalni, Kudarevka, Lubānas ezers, Jelgava, Dobeļe. Pie Jāņakroga sagaidīts 1945. gada maijs un kapitulācija.

Karā gūti pieci ievainojumi — galvā, krūtīs, abās kājās un rokā. Lāģeros pavadījis četrus gadus, būvējuši gāzes vadu Saratova—Maskava.

Antonījs Gutāns

dzimis 1920. gada 10. aprīlī Ludzas apriņķa Miglinieku pagasta Bliseņu ciemā, mobilizēts 1944. gada martā un pēc apmācībām Jelgavā norīkots 8,8 cm smagajā artilērijā. Apšaudījis gan tankus, gan lidmašīnas, cīnījies galvenokārt Kurzemē. Pēc kapitulācijas aizvests uz Arhangeļsku un pēc tam ar kuģi uz Noriļsku, 4.

lāģeri. Tur bijis ap 4000 cilvēku. Uz mājām ticis palaists 1947. gada novembrī.

Jāzeps Logins

dzimis 1923. gada 5. februārī Jaunlatgales apriņķa Tilžas pagasta Sviļevas ciemā, 1943. gada 17. maijā iesaukts leģionā. Vispirms dienējis 15., pēc tam 19. divīzijā, bijis maiznieku rotā. Kapitulācija pienākusi Kurzemē, Kabilē, tad ticis aizvests uz Grūziju, Kutaisi lāģeri novergojis līdz 1947. gada 27. janvārim, kad palaists uz mājām.

Pie bijušās J. Logina mājas esot aplabāts viens vācu virsnieks un viens kareivis.

Kara laikā Logins pazinis vienu neparastu cilvēku — leģionāru no Alūksnes, kura vārds bijis Arvids, bet uzvārds — Skrīveris vai Skrīvelis. Viņš bijis tāds tievs un kalsens, varējis sēdēt uz ūdens. Tādās reizēs sēdējis ar sakrustotām kājām un ar elkoņos saliektām rokām balstījies pret ūdeni. Viņš tikai mazliet iegrimis un uz ūdens sēdējis kā uz paklāja. Kad citi jautājuši, kā ieguvis tādas neparastas spējas, Arvids atbildējis, ka viņa māja esot Alūksnes ezera krastā un viņš jau no mazām dienām, plūncādāmiešs pa ūdeni, esot iemācījies tā sēdēt.

Arvids kritis turpat savā dzimtajā pusē un esot aplabāts Nītaurē zem ozola. Pēc atgriešanās no lāģeriem Logins reiz aizbraucis uz Alūksni, jo gribējis ko vairāk uzzināt par to cil-

vēku. Iegriezies daudzās mājās un izprašājis daudzus cilvēkus, bet neviens neko nezinājis un neatcerējies tādu Arvidu Skrīveri vai Skrīveli. Arī kapa vieta droši vien jau nav samanāma.

Bronislavs Žandeckis

dzimis 1924. gada 14. martā Rēzeknes apriņķa Ružinas pagasta Kalna ciemā, 1943. gada 23. novembrī iesaukts leģionā un aizsūtīts uz Ventspili, dienējis 15. divīzijas 34. pulka ložmetējnieku bataljonā. Ievainots mugurā, vēl tagad pie nierēm esot šķēmbas, ko bīstami operēt.

1945. gada martā starp Štetīnu un ancīgu krievi saņēmuši gūstā un pieņēmuši savā armijā, tur saslimis ar vēdera tīfu un ticis ievietots Grandences slimnīcā. Izbēdzis un slēpies pie pazīstamiem.

Jāzeps Kaupers

dzimis Rēzeknes apriņķa Ozolmuižas pagastā, sniedzis ziņass par Upesmuižas kaujām Kurzemē.

Kad leģionāri gatavojušies iet uzbrukumā Upesmuižai, tos kādu vietējo māju saimniece pacienājusi ar pankūkām un medu. Pirmais uzbrukums neizdevies — krievi atsi- tuši, kaujā kritis vada komandieris kaprālis Prots (viņš bijis it kā no Balviem), virsleitnants Podiņš (Jānis?) ievainots abās kājās. Karavīri, starp viņiem arī Kaupers, ar turpat uztaisītām šauteņu-telteņu nestuvēm

abus no kaujas lauka aiznesuši uz aizmuguri. Kad nesuši, krievi no abām malām apšaudījuši ar ložmetējiem. Podiņš slimnīcā izārstējies.

Tagad Kauperu interesē tāds jautājums: vai tagadējam radiožurnālistam Jānim Podiņam ir kādas radnieciskas saites ar virsleitnantu Podiņu?

Vēl pieminētajā uzbrukumā kāds kaprālis palicis vājprātīgs, ilgu laiku nekustīgi nosēdējis kalniņā uz akmens. Kad leģionāri otru reizi devušies uzbrukumā un ieņēmuši Upesmuižu, viņi to kaprāli no akmens nocēluši un aizsūtījuši uz slimnīcu. Trīs krievi padevušies gūstā, lūgdamies: «Djadepka, ne streļai!» Citi tos apšaudījuši, tomēr nevienam nav trāpījuši.

Virsnieka vietnieks Saltups bijis ļoti bailīgs cilvēks, katrreiz, kad bijis jāiet uzbrukumā, līdis bunkurā un savu mašīnpistolī devis ikvienam kareivim, kurš tikai bijis ar mieru viņa vietā komandēt vadu.

+ 81. panta kārtībā nav izdevies ieviest obligāto valsts dienesta likumu. KDS un LZS iebilda pret normu, kas paredz iesaukt armijā augstskolu absolventus. Lai dzīvo studenti!

+ TB neatbalstīja valdības centienus 81. panta kārtībā pieņemt likumus, kas ieviestu brīvo zemes tirgu Latvijā. Neveicas valdībai.

Agris LIEPIŅŠ, laikraksta «Dienas Bizness» karikatūru nodaļa

